

שיעורי

הלכה ישראלית

דיני ממונות

המצויים

שיעור ט"ו | פרשת נח תשפ"ד

דיני השגת גבול [א]

לא ללמוד בשעת התפילה וקריאת התורה

דיני השגת גבול [א']

מה הדין:

האם מותר לקנות קאר כשחבירו באמצע המקח עם המוכר ??
האם מותר לתפוס סנדקאות מחבירו ולזכות בה, ע"י שמציע
מחיר יותר טוב??

המשקיע כוחות או דמים כדי לשכנע את חבירו למכור באנגאלוא
והבעה"ב נתרצה למכור, האם מותר לשני להציע יותר דמים כדי
לזכות במקח ולדחות הראשון??
כל אלה ואף יותר מכן בשיעור דלהלן

איסור תפיסת מקח חברו

השתדל ועשה פעולות כדי לעשות עסקה (Business-Deal), לרכוש דירה, לקנות מקח במחיר מציאה (Bargain), או לקבל עבודה (Job) מסוימת, ובא חברו ומציע למוכר יותר כסף, או כל פעולה שעושה כדי לקבל העבודה ההיא, הרי שאם הראשון כבר עשה פיסוק דמים ע"ז (עיינן לקמן דיני פיסוק דמים) - דהיינו שסיכמו על מחיר ותשלום, אסור אז לחברו לתפוס

דין 'עני המהפך בחררה' (שו"ע סי' רל"ז, קנ"ו; שם פ"ת סק"ח):

א. אסור להשתדל או לפעול כדי להקדים ולתפוס מחברו שום מקח (Purchase/Deal), כגון בית, מיטלטלין (Merchandise), או שום עסק ופרנסה (Business/Job) - ואפילו לא היה עדיין שום קניין (שו"ע סי' רל"ז, קנ"ו; שם פ"ת סק"ח).
ב. ואופן האיסור הוא, כגון שאחד

מאזני צדק ~ אבני צדק ~ והין צדק

חולקים, וירא שמים יימנע מזה (שו"ע הרב ס"ו).

ו. וכשם שמותר במקח ועסק שהמחיר נחשב כ'מציאה' ממש, כך גם מותר כאשר עצם וגוף המקח והעסק – הינו נדיר ואינו מצוי ורגיל, כגון מציאה גדולה בעסקת בית וקרקע (Lot, Real-Rare Estate), או עסקת סחר נדירה (Deal Opportunity), אך לדעת הש"ך בשם הרמב"ן (ס"ק ג') – אסור.

ז. אולם אם אפשר למצוא אותו מקח ועסק במקום אחר – ואפילו רק ע"י טירחא מרובה, שייך האיסור של 'עני המהפך בחררה', ואסור לשני להציע יותר כסף עבור המקח, או להציע תנאי שכר אחרים כדי לזכות בעבודה ההיא.

ולהקדימו, מדין 'עני המהפך בחררה'.
ג. אבל כאשר עדיין לא עשו החלטה על סך המחיר והתשלום, מותר לחברו לתפסו ולהקדימו בכל אופן.

גבי מציאה והפקר או כשלא נעשה עדיין פיסוק דמים:

ד. גבי מציאת אבידה והפקר שאינו מצוי, מותר לשני להקדימו בכל אופן (רמ"א), ויש חולקים שלעולם שייך דין 'עני המהפך בחררה', וירא שמים יחמיר (שו"ע הרב).

ה. אם המחיר הנדרש למקח והעסק ההוא – נחשב כ'מציאה' ממש, דהיינו שאי אפשר למצוא עסק וחפץ במחיר כזה אפילו בטורח רב, הרי שלדעת רש"י וכ"פ הרמ"א – מותר להקדימו, ויש

פיסוק דמים במקח ועסק

בסימן רל"ז ס"א).

מקח שאינו מצוי:

ט. לדעת הרמ"א מותר לתפוס כל דבר מקח שאינו מצוי (באופן שהוא כ'מציאה' ממש), ואפילו אחרי פיסוק דמים, ולדעת הש"ך (סק"ג) אסור לשני לתפוס אחרי פיסוק דמים, דסכ"ס זהו

אחר שהיה פיסוק דמים (Price- Decision) ע"י המוכר והלוקח:

ח. אחרי פיסוק דמים ע"י שני הצדדים, כגון המוכר עם הלוקח, המשכיר עם השוכר, הבעה"ב עם הפועל, יש דין של 'עני המהפך בחררה', ואסור לאחר להקדימו ולקחת העסק הימנו (רמ"א

יהיה לכם ~ ועשית הישר והטוב

יא. אבל מקח בשוק שמצויים בו הרבה קונים והרבה מוכרים, הרי שכש אחד עומד על המקח – אסור לאחר להתערב ולקנות כל זמן שהאחד עומד עליו, ואפילו בלי פיסוק דמים (ירושלמי, פרישה [וכ"ה הכרעת הערוה"ש]).

❖ אבל אח"כ בזמן שהראשון כבר אינו עומד שם – מותר להציע סחורתו וכדומה, והכל כמנהג מדינה, שלעולם מציעים סחורה בחנויות ואינם נמנעים אפילו אם אחר כבר שחר שם מקודם, ובפרט אם יש מכרז (Auction) – ודאי מותר להציע סחורתו.

כמקח בעלמא, ולא הוי כדין מציאה ממש.

במקח אקראי - חד פעמי (One-Time Purchase):

י. במקח אקראי – חד פעמי כדלהלן, אם נתרצה הראשון במקח, אסור, ואפילו לא היה עדיין פיסוק דמים (Price-Decision), וקיללו חז"ל מי שמדחה הראשון באופן שהתרצה במקח (ערה"ש בשם ירושלמי), אבל להרמ"א מותר – כל זמן שלא היה עדיין פיסוק דמים.

מקח רגיל - שמצויים הרבה קונים ומוכרים כמותו:

הלכה למעשה

להקדים למי שרוצה לשכור או לקנות

❖ אכן אם עדיין לא היה פיסוק דמים (קביעת מחיר) וגם לא נתן מקדמה (Deposit), מותר לשני לקנותו או לשוכרו.

❖ אפילו עדיין לא עלה בידם לקבוע מחיר, אבל כבר נתן מקדמה (Deposit) על המקח או השכירות (באופן ששניהם סומכים דעתם על המקח), הרי זה שייך לקונה ולשוכר הראשון, והריהו 'גזל' אם יבוא

מקח רגיל (Regular Sales):

מאכלים, כלים, מיטלטלין (Merchandise), פרודוקטים (Products)

❖ במקח שכיח ורגיל, אם כבר החליטו את המחיר (Pricing), אסור לחברו לקנותו או לשכרו בעד סך ממון יותר גדול וכדומה (מטעם 'עני המהפך בחררה').

בעיני השם ~ למען ייטב לך

שהוא מקום הכי מרווח בעיר, או שמחירו זול מאוד, או מעלות אחרות שלא נמצא כבזה:

❖ **מותר לשני ללקוח**, דהיינו להציע מחיר יותר טוב, ואפילו אחרי פיסוק דמים בין הלוקח הראשון עם המוכר (כדין מציאה שלא שייך בה דין 'עני המהפך') (רמ"א שם).

וי"א שזה אסור מטעם 'עני המהפך', כבכל מקח שאסור אחרי פיסוק דמים (ש"ך בשם הרמב"ן).

❖ **תפילין שאינו מצוי**, כגון של סופר יר"ש או תפילין עתיק (Antique), וכן הדין גבי הקונה סנדקאות שאינה מצויה, הרי שלדעת הרמ"א מותר לשני ללקחו אליו, ולדעת הש"ך והרמב"ן אסור.

❖ **חפץ או ביזנעס שאינו עומד להימכר** – המשקיע כוחות או דמים כדי לשכנע את חבריו למכור לו ביזנעס, בית, באנגאלוא או איזו מכונה – מאשין שצריך לה, והבעה"ב נתרצה למכור, הרי שאז בכל אופן אסור לשני להציע יותר דמים כדי לזכות במקח ולדחות הראשון (מדין מצודת דגים, שאסור להרוויח מטרחת ועבודת חבירו).

חפץ שמתאים להשלים סט (סעט):

הקונה חלקים בודדים של סעט, כגון כסאות, ספרים, וסחורה לבגדים, או

במקומו לקנות מהמוכר או לשכור מהמשכיר.

מקח אקראי - מקח שאינו רגיל (One Time Purchases):

כל מקח אקראי אחד פעמי (One Time Purchases), כגון בית או רכב (Car), שאינם כמקח ועסק – ביזנעס רגיל שנמכרים תדיר בשוק (Day-To-Day Products):

❖ הרי שככל שיכולים לקנותו במקום אחר (ואינו כמציאה שאינה שכיחה) – ואפילו עדיין לא נעשה פיסוק דמים, יש פוסקים הסוברים שזה מגונה לתפוס וליקח מן הראשון, אם הראשון כבר התרצה במקח.

וכתבו שחז"ל קיללו למי שתופס מהלוקח הראשון – אף במקח אקראי (One Time Purchase) (עיין ערה"ש סי' רל"ז בשם הפרישה, ופסק שם כן).

מקח רגיל שאינו בכל השנה:

❖ **אתרוג, שטריימל, מצות ערב פסח**, הרי שאפילו אינו בכל ימות השנה – אבל הוא מכר רגיל, מותר לשני להקדים ללוקח הראשון, ככל שלא היה פיסוק דמים ולא נתן עליו שום כסף.

מקח כמציאה - כקניית בית או ביזנעס:

בית או ביזנעס (Business) שאינו בנמצא כ"כ ואינו מצוי בעיר, אם מחמת

פיסוק דמים של הראשון, דומיא
דמציאה, ולדעת הש"ך - אסור.

מכירת חיסול (Clearance- Sale) גדולה שאינה מצויה:

❖ חנות שעושה אויס פארקויף
(Clearance-, Closeout-Sale),
(Sale) והמחירים אז זולים מאוד,
או שיש פראגראם מהמדינה
(Government-Program),
שמחלקים בחצי חינם וכדומה,
מותר לכל אחד להקדים את חברו
אפילו אחרי פיסוק דמים - כל זמן
שלא נעשה קנין עם הראשון, אך
לדעת הש"ך - אסור.

❖ ואם רוצה לתפוס ולקנות בשביל
חבירו שאינו נמצא שם, וזה על
חשבון קונים אחרים שרוצים לקנות
כעת, צריך עיון אם שייך דין 'עני
מהפך', וכן דין 'תופס במקום שחב
לאחרים'.

דבר שהצבע דומה לצבע שיש לו בבית,
והיה כבר פיסוק דמים, אך עדיין לא
נעשה קנין ולא נתן מעות, אבל השני
צריך דווקא חפץ כזה כדי להשלים
לסעט שיש לו בבית:

❖ מותר לשני ללוקחו אפילו אחרי
פיסוק דמים עם הראשון, לדעת
רמ"א (שם).
❖ ואפילו לדעת הש"ך המחמיר
לעיל, מ"מ היכן שאפשר לראשון
לקנות בדומה לזה, וגם אין לו צורך
בחלקים של זה הסעט דווקא, מותר
לשני לקחת אפילו אחרי פיסוק
דמים (נ"ל).

חפץ אחרון בחנות:

❖ הקונה חפץ אחרון מסוג מסוים
בחנות, כגון מוצר (Product) אחרון
מאותו דגם (Model) או מאותו
מותג (Brand-Name), ולא ימצא
אח"כ עוד, הרי שלדעת הרמ"א
- מותר לשני לקחת אפילו אחרי

השיעור הזה דיני ממונות בפורמט החדש הוקדש

לזכות הרה"ח בר אוריין העומד תמיד למען הוצאת השיעורים תמידין כסדרן
יוסף זאב אריה בן נחמה זהבה

זכות ההתעוררות בדיני ממונות בקרב הציבור יעמוד לזכותו לזכות לבנים ובני עוסקים
בתורה ובמצוות, ולהצלחה מרובה במעשי ידיו להתפאר בעז"ה